

Анастасія Баран

Національний університет “Львівська політехніка”,
Іститут права, психології та інноваційної освіти,
асистент кафедри кримінального права і процесу,
кандидат юридичних наук,
ORCID: 0000-0001-9334-2760

НОРМОТВОРЕННЯ І ПРАВОТВОРЕННЯ: СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ ТА ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ

<http://doi.org/10.23939/law2021.32.175>

© Баран А., 2021

У статті досліджується поняття, зміст нормотворчості та її співвідношення із спорідненими категоріями.

Наголошується, що правотворчість і нормотворчість дещо збігаються, однак не є абсолютно тотожними, швидше нормотворчість входить до структури правотворчості. Нормотворчість відрізняється від законотворчості, адже законотворчість здійснює лише законодавчий орган держави, коло ж суб'єктів нормотворчості набагато ширше. Головним призначенням нормотворчості є створення нових правових норм, а зміна чи скасування наявних є похідними її функціями. У правовій науці немає єдиного підходу до виокремлення стадій ні правотворчого, ні нормотворчого процесу. Коло суб'єктів нормотворчого процесу визначають його види і для якісного нормотворчого процесу українське суспільство повинно запозичувати передовий досвід провідних світових країн, особливо тих, котрі належать до романо-германського типу правової системи.

Процес нормотворчості відповідає певним загальнодемократичним принципам, які збігаються з принципами правотворчого процесу. Тому основними принципами нормотворчості та правотворчості є демократизм, законність, гуманізм, відкритість, субординаційність, колегіальність, наукова обґрунтованість, професіоналізм, оперативність, системність, узгодженість, наступність, своєчасність, планування, прогнозування, використання правового досвіду, юридично-технічна досконалість.

Ключові слова: нормотворчість, правотворчість, правотворча діяльність, правотворчий процес, нормотворча діяльність, законодавча діяльність, законодавчий процес.

Постановка проблеми. Серед багатьох проблем, що негативно впливають на становлення правової держави в Україні, важливе місце посідають проблеми правотворчості, законотворчості, нормотворчості.

Терміни “правотворчість”, “правотворча діяльність”, “правотворчий процес”, “нормотворчість” у теорії права мають неоднозначне розуміння. Так, одні автори зводять правотворчість до процедури і правил створення правових актів. Інші розглядають це поняття ширше, вважаючи, що правотворчість, на відміну від тлумачення, пов'язана зі створенням права. Треті вважають, що правотворчість – це процес пізнання та оцінки правових потреб суспільства і держави, формування і прийняття правових актів уповноваженими суб'єктами в рамках відповідних процедур.

Якщо з метою ранжування властивостей категорій вказаного понятійного апарату побудувати термінологічний ряд, то отримаємо таку послідовність, в якій обсяг кожного наступного терміна охоплюється змістом попереднього: “правотворення”, “правотворчість / правотворча діяльність”, “правотворчий процес”, “законодавча діяльність”, “законодавчий процес”, “нормотворчість / нормотворча діяльність”.

Аналіз дослідження проблеми. У вітчизняній і зарубіжній науковій літературі проблемам нормотворення та правотворення присвячено чимало досліджень. Із-поміж них особливо потрібно виокремити праці Ю. Арзамасова, О. Дзюбенка, Л. Заморської, П. Кондика, С. Михайлюка, М. Петришина, В. Плавича, З. Погорелова, Г. Шевченка, Ю. Шпак, О. Ющика.

Мета дослідження полягає в тому, щоб проаналізувати та теоретично обґрунтувати співвідношення понять нормотворення та правотворення.

Виклад основного матеріалу. Розпочнімо з аналізу найширшого поняття правотворчості.

У вітчизняній і зарубіжній науковій літературі проблемам правотворчості присвячено чимало досліджень. На думку одних правників, остання виступає як періодично оформлена процедура діяльності з формування й закріплення волі класу (народу) у правових актах щодо зміни, заміни чи скасування цих актів. Позиція інших полягає в широкому розумінні поняття “правотворчість”, що спрямована на досягнення цілей суспільства, організаційно оформлену діяльність держави з виявлення потреб у нормативному правовому регулюванні суспільних відносин щодо створення відповідно до виявлених потреб нових правових форм, заміни і скасування наявних [13, с. 211].

Правотворчість є найважливішим засобом управління суспільством і безпосередньо пов’язана з типом держави, її формою, механізмом і функціями. Шляхом правотворчості норма природного права набуває форми нормативно-правових актів та стає позитивним правом, яке існує у вигляді законодавства. Процедура введення у закон норм і принципів природного права, соціальних потреб та інтересів громадян становить зміст правотворчості [10, с. 13].

Правотворчість – найбільш загальне поняття, яке тлумачиться як весь комплекс інститутів, норм і видів діяльності з розробки, прийняття, оформлення нормативно-правових актів (й інших джерел права), їх введення в дію, зміни та скасування [4, с. 28].

На думку О. Скрипнюка, “категорія “правотворчість” є узагальнюючою щодо визначення цілеспрямованої юридичної діяльності всіх суб’єктів правотворчості щодо створення норм права та наповнення їх реальним правовим змістом. При цьому правотворчість як вид юридичної діяльності характеризується широким колом суб’єктів правотворчості, юридичних процедур та форм (джерел) об’єктивації норм права” [14, с. 172].

Правотворчість – це діяльність уповноважених суб’єктів щодо “творення права”, яке зовні виражається в об’єктивізованих формах. Однак у країнах-представниках романо-германського права основним джерелом права є нормативно-правовий акт. У зв’язку із цим правотворчість у контексті континентального права означає “творення” нормативно-правових актів. Такий підсумок дає підстави розглядати правотворчість у континентальному праві в широкому значенні, тобто як діяльність щодо творення всіх форм права та, відповідно, у вузькому – як діяльність щодо творення нормативно-правових актів [17, с. 147, 148].

Існують й інші визначення правотворчості, в яких традиційно обстоюється виключна монополія держави в особі її уповноважених органів влади на утвердження чи санкціонування норм права [14, с. 170].

Правотворчий процес визначається в літературі як специфічна діяльність уповноважених органів держави, громадських організацій, їх посадових осіб, що передбачає систему дій з підготовки, затвердження та офіційного оголошення нормативно-правових актів. Вона має на меті створення й підтримання системи права в належному стані, яка відповіла б потребам правового регулювання на тому чи іншому етапі розвитку суспільства [18, с. 31].

Із одного боку, чинне законодавство не містить такого законодавчого акта, який регламентував би бодай основні положення (процедури) правотворчого процесу, загальні для всієї системи цих органів, а з іншого – останні доволі часто самостійно встановлюють для себе правила розробки і прийняття правових актів управління [13, с. 212].

У теорії права вирізняють такі форми участі держави у правотворчості:

а) безпосередня правотворчість держави – основна, яка полягає у виробленні та прийнятті нових правових актів;

б) санкціонована участь – полягає у затвердженні актів, прийнятих організаціями громадянського суспільства (партії, профспілки тощо);

в) спільна правотворчість – спільне прийняття нормативного акта (нормативної угоди) на галузевому, професійному і місцевому, територіальному рівнях (спільні акти державних органів і громадських об'єднань (профспілки), місцевих органів виконавчої і представницької влади, двох і більше органів виконавчої влади);

г) делегована правотворчість – делегування правотворчих повноважень вищого органу держави нижчому або окремим громадським об'єднанням (наприклад, передання профспілкам функцій соціального страхування) зі збереженням певної системи контролю за реалізацією делегованих повноважень [11, с. 111].

У юридичній літературі вчені неодноразово наголошували, що процес правотворення, наділений власними особливостями у кожній правовій системі, врешті й визначає особливості суб'єктів правотворення, а ще більше – способи закріплення та існування норм права. Залежно від способу закріплення та існування правових норм прийнято виокремлювати такі джерела права, як правовий звичай, нормативний договір, нормативний акт і юридичний прецедент. Тобто за джерелами права можна диференціювати: 1) звичаєву правотворчість, яка має своє практичне значення і для сучасного українського правотворення; 2) договірну правотворчість; 3) правотворчість, яка має своїм результатом нормативно-правові акти; 4) прецедентну (адміністративну та судову) правотворчість [14, с. 174].

Чимало науковців вважає, що правотворчий процес складається з двох основних стадій, які охоплюють низку етапів (дій). Науковці по-різному називають ці стадії, але приходять до однозначного їх розуміння. Так, на думку С. Комарова, такими “стадіями є підготовка та прийняття актів”, О. Зайчук та Н. Оніщенко називають “формування державної волі та безпосереднє прийняття нормативно-правових актів”, М. Кельман та О. Мурашин вважають, що “першою стадією є попереднє формування проекту, а другою – офіційне надання юридичної сили правовим актам”, В. Бабаєв більш спрощено називає ці стадії – офіційна та неофіційна тощо. Такий поділ правотворчого процесу на стадії здійснюється для розмежування стадій на ненормативну (неофіційну) частину та нормативну (офіційну), у межах якої нормативний акт набуває юридичної сили [3, с. 13].

Отже, стадіями правотворчого процесу є система хоч і окремих, але взаємопов'язаних етапів діяльності уповноважених суб'єктів задля оформлення державно-владної волі у вигляді правової норми, що має загальнообов'язкове значення.

Важливо проаналізувати й дискусійне питання щодо співвідношення таких базових категорій, як “нормотворчість” та “правотворчість”. Досить довгий період ці поняття ототожнювалися й означали діяльність держави, що спрямована на створення системи законодавства у вигляді нормативно-правових актів.

Так, наприклад, С. Алексєєв, вирізняючи правотворчість як завершальну та конститутивну стадію формування права (правоутворення), вважає “цей вид юридичної діяльності державною діяльністю, в результаті якої воля правлячого класу возвеличується до закону, юридичної норми” [1, с. 226].

В. Іванов також ототожнює ці поняття. Він вважає, що “за своїм фактичним змістом правотворчість являє собою систему організаційно-процесуальних дій суб'єктів права (державних і недержавних), спрямовану на встановлення (створення, зміну, скасування) правових норм” [6, с. 87–88].

Справді, багато авторів використовує поняття “нормотворчість” як синонім терміна “правотворчість”, не пояснюючи необхідності вживання двох термінів однакового значення.

На мою думку, немає підстав для таких тверджень. Ототожнення зазначених вище понять можливе лише у класовому суспільстві, котре фігурує у працях радянської та пострадянської (російської) доби.

Уже у другій половині XX ст., спочатку в Західній Європі, а надалі і в інших державах світу, стала утверджуватися думка, що держава є важливим, але не єдиним суб'єктом правотворчості. Спочатку мислителі, а надалі й законодавці визнали і конституювали суб'єктом правотворчості народ і територіальні громади (комуни), зокрема через наділення їх правом приймати на загальнодержавному, місцевому референдумах відповідно до своєї компетенції правові акти. До того ж у більшості держав-учасниць ЄС конституції та конституційні акти закріплюють право громадян та територіальних громад (комун) виступати суб'єктами законодавчої ініціативи як через реалізацію процедури народної ініціативи (Австрія, Іспанія, Латвія, Литва, Польща, Португалія, Словенія), так і надаючи відповідні права автономіям чи самоврядним адміністративно-територіальним одиницям і їхнім представництвам (Іспанія, Італія, Чехія) [14, с. 172].

В Україні, як відомо, суб'єктами законодавчої ініціативи є Верховна Рада, Кабінет Міністрів, Президент та Національний банк.

На сьогодні в Україні, як і в більшості країн світу, первинним суб'єктом нормотворчості є народ. Стаття 5 Конституції України декларує: “Носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить виключно народові і не може бути узурповане державою, її органами або посадовими особами” [5, с. 5].

У теорії права існують різні підходи і щодо диференціації видів правотворчості. Як правило, правотворчу діяльність поділяють на: а) безпосередню державну правотворчість; б) референдумну правотворчість; в) санкціоновану недержавну правотворчість; г) спільну правотворчість державних і недержавних суб'єктів. Результатом правотворчої діяльності є право як таке, виражене не тільки в законодавчих актах, а й у формі будь-якого джерела права. Саме тому розуміння правотворчості як діяльності зі створення лише законів не можна вважати прийнятним [8, с. 193–194].

Т. Кашаніна виокремлює: а) правотворчість народу; б) правотворчість державних органів; в) корпоративну правотворчість, яка є найбільш масовою у підприємницьких корпораціях (організаціях, заснованих на об'єднаних капіталах) [14, с. 170–171].

Із огляду на це, коло суб'єктів правотворчості можна розглядати у вузькому та широкому розумінні. У вузькому розумінні до суб'єктів правотворчості відносять тільки державні органи влади, які наділені правоустановчими повноваженнями, а також судові органи, якщо йдеться про судові прецеденти як джерело права, у широкому – на необмежене коло суб'єктів, до якого, крім названих вище, можуть бути зараховані будь-які фізичні та юридичні особи, що представляють громадянське суспільство. Якщо об'єктом вважатимемо відповідний вид нормативно-правового акта, що входить у правове поле держави внаслідок правотворчості, то з цієї точки зору виділяють законотворчу діяльність та діяльність зі створення підзаконних актів, яку прийнято називати підзаконною правотворчістю, або нормотворчістю. Остання поділяється на центральну і місцеву, загальну і відомчу (галузеву) тощо [8, с. 194].

Отже, правотворчість, правотворча діяльність, правотворчий процес займають вагомий нішу в побудові правової системи кожної держави. Правотворчість не можна зіставляти з нормотворчістю, адже остання є лише складовим елементом першої.

Здійснюючи аналіз поняття “нормотворчості”, потрібно зауважити, що важливе значення має використання зарубіжного і вітчизняного досвіду, результатів громадських слухань, соціологічних та інших досліджень, участь у розробці актів кваліфікованих фахівців, представників різних галузей науки, вчених-юристів [9, с. 329].

Аналізуючи походження категорії “нормотворчість”, Ю. Арзамасов пише, що “це слово складається з двох ключових слів – “норма” та “творчість”. Перше із них за своєю сутністю визначає напрям (мету) нормотворчої діяльності – створення норм права. Друге слово передбачає усвідомле-

ну творчу діяльність відповідних суб'єктів". Водночас "творчо створеним акт можна назвати лише тоді, коли норми його діють реально, а не залишаються на папері, ефективно регулюють міцно утверджені або ж такі, що виникли нещодавно, суспільні відносини". Врешті, Ю. Арзамасов дійшов висновку, що "нормотворчість – це насамперед певна форма державної діяльності, спрямована на створення, доповнення та скасування норм права, хоча нормотворчі функції здійснюють і органи місцевого самоврядування, а також різні установи й організації". Однак головною функцією нормотворчості є створення нормативних актів. Інші функції – скасування, зміна діючих актів – мають, як правило, допоміжний характер [2, с. 31–34].

Нормотворчість – це одна з форм державного управління суспільством. Як будь-який соціальний процес – це усвідомлена, цілеспрямована діяльність, що здійснюється через право і правові норми. Нормотворчість як явище не обмежується лише виданням законів та інших нормативних актів. Вона охоплює більш широке коло процесів: виявлення потреб у правовому регулюванні тих чи інших правоутворювальних суспільних відносин, визначення характеру правового регулювання, підготовка проекту нормативного акта. До питань, які вивчає нормотворчість, належить і сукупність факторів, що впливають на формування нормативних актів, передують створенню закону [12, с. 64].

Нормотворчістю є діяльність уповноважених державних та недержавних органів, які в межах своєї компетенції видають підзаконні акти, спрямовані на регулювання певного кола суспільних відносин [3, с. 12].

Нормотворчість не можна зводити до законотворчості, остання є виключною монополією Верховної Ради України як вищого представницького органу держави. Нормотворчою діяльністю є і діяльність з розроблення, прийняття, скасування підзаконних нормативно-правових актів, і діяльність з розроблення проектів законів. Зокрема законопроекти, що вносяться в порядку законодавчої ініціативи Кабінетом Міністрів на розгляд Верховної Ради, готуються Міністерством юстиції, іншими центральними органами виконавчої влади, а також Національним банком. Встановлення нових правових норм є головним призначенням нормотворчості, зміна і скасування застарілих норм сприяє затвердженню нових, а отже, вони входять до складу нормотворчості як її допоміжні прояви [16, с. 62].

Проводячи паралель із правотворчою діяльністю, процедура нормотворчості, логічно повинна реалізовуватися в процесі певних стадій.

Визначити одноманітну модель етапів нормотворчого процесу майже неможливо. Це зумовлено, з одного боку, різноманітністю правових актів, що приймаються різними компетентними суб'єктами, а з іншого – їх поділом на законодавчі й підзаконні правові акти. Тим більше, не можна застосовувати однакову процедуру щодо прийняття нормативних актів й актів індивідуального характеру. Тому, говорячи про стадійність цього процесу, варто наголосити, що існують відповідні загальні стадії, які його характеризують, але їх перелік і змістове наповнення може змінюватися залежно від того, який акт і яким суб'єктом приймається в конкретному випадку [13, с. 214].

Вітчизняні та зарубіжні науковці і минулого, і сучасності так і не дійшли згоди щодо єдиного переліку стадій нормотворчого процесу. У наукових джерелах існують різноманітні погляди на те, які стадії нормотворчого процесу слід вирізняти. Одні автори деталізують цей процес, інші – навпаки згруповують стадії в кілька загальних.

Зрозуміло, що державна правова нормотворчість може здійснюватися різними способами, залежно від того, з якою з трьох загальних функцій держави ця нормотворчість пов'язана. Зокрема, законодавча функція передбачає, умовно кажучи, «законну» нормотворчість, адміністративній функції держави відповідає підзаконна нормотворчість, а її правоохоронній функції – «судово-прецедентна» нормотворчість (у тих правових системах, де остання має місце) [18, с. 35–37].

Виокремимо найпоширеніші види нормотворчості в Україні.

Державні органи виконавчої влади в межах своєї компетенції видають підзаконні акти, які залежно від їх місця в апараті держави та юридичної сили поділяються на загальні, відомчі, місцеві та локальні. Враховуючи класифікацію органів виконавчої влади за їх місцем в апараті держави та,

відповідно, класифікацію підзаконних актів за їх юридичною силою, виникає потреба в поділі нормотворчості на такі рівні: нормотворчість вищих органів виконавчої влади, нормотворчість центральних органів виконавчої влади (відомча нормотворчість), нормотворчість місцевих органів виконавчої влади (місцева нормотворчість) та нормотворчість керівників підприємств, установ, організацій (локальна нормотворчість) [3, с. 12].

Зазначимо, що нормотворчість органів місцевого самоврядування (відомча, локальна, муніципальна) посідає особливе місце серед видів нормотворчості, адже саме завдяки їй найчастіше виникає, змінюється чи скасовується правова норма.

Як і будь-яка інша діяльність у сфері державного управління, процес нормотворчості відповідає певним загальнодемократичним принципам. Проаналізувавши низку праць у цій науковій сфері, можна дійти висновку, що в більшості принципи нормотворчого процесу збігаються з принципами правотворчого процесу.

Отже, основними принципами нормотворчості та правотворчості є демократизм, законність, гуманізм, відкритість, субординаційність, колегіальність, наукова обґрунтованість, професіоналізм, оперативність, системність, узгодженість, наступність, своєчасність, планування та прогнозування, використання правового досвіду, юридично-технічна досконалість.

У міжнародній практиці, зокрема в практиці нормопроєктування законів держав-членів ЄС, а також законодавства Європейського Союзу в цілому, склалися єдині вимоги до підготовки законодавчих актів, які умовно можна назвати правилами нормопроєктування. Так, при проектуванні нормативно-правових актів рекомендується дотримуватися певних правил, що стосуються: 1) назви, преамбули та понятійного апарату; 2) структури нормативно-правового акта; 3) посилань; 4) назв статей; 5) додатків [7, с. 39].

Також варто назвати правила вітчизняного нормотворення, опираючись в основному на рекомендації з підготовки законодавчих актів, вироблених в апараті Верховної Ради України. Перш ніж приступити до написання проекту закону, слід визначитись з тими питаннями, які він регулюватиме. Питання, що регулюються виключно законами, визначено ст. 92 Конституції України. Структура законопроекту має забезпечувати послідовне логічне викладення нормативного матеріалу, його доступність для огляду і тим самим сприяти його правильному розумінню, а отже і застосуванню. Внутрішня структура проекту має залежати від його обсягу і змісту. Текст проекту викладається стисло, простою літературною мовою, по змозі короткими фразами. Нормативні положення не мають бути занадто деталізованими [7, с. 39, 40].

Отже, конституційно-правова нормотворчість – це насамперед діяльність уповноважених органів щодо створення, прийняття Основного закону держави, а також внесення змін до нього.

Також погоджуюсь із думкою В. Шаповала, котрий стверджує, що “конституційно-правова нормотворчість – це не тільки конституційна нормотворчість”. Зазначене поняття охоплює офіційну діяльність уповноважених Основним законом органів державної влади, насамперед Верховної Ради, щодо формування інших джерел конституційного права, передовсім конституційно-правового законодавства. Застерігаючись відносно тавтологічності цього терміна, потрібно зазначити, що конституційно-правове законодавство є сукупністю відповідних нормативно-правових актів Верховної Ради, які регулюють державно-політичні відносини владарювання. Можливе й ширше трактування цього терміна, але при цьому слід пам’ятати, що підзаконні акти є нетиповими засобами конституційно-правового регулювання суспільних відносин [15, с. 25–26].

Висновок. Проаналізувавши поняття, зміст нормотворчості та її співвідношення із спорідненими категоріями, доходимо таких висновків: по-перше, правотворчість і нормотворчість дещо збігаються, однак не є абсолютно тотожними, швидше нормотворчість входить до структури правотворчості; по-друге нормотворчість відрізняється від законотворчості, адже законотворчість здійснює лише законодавчий орган держави, коло ж суб’єктів нормотворчості набагато ширше; по-третє, головним призначенням нормотворчості є створення нових правових норм, а зміна чи скасування наявних є похідними її функціями; по-четверте, у правовій науці немає єдиного підходу до

виокремлення стадій ні правотворчого, ні нормотворчого процесу; по-п'яте, коло суб'єктів нормотворчого процесу визначають його види; і нарешті останнє, для якісного нормотворчого процесу українське суспільство повинно запозичувати передовий досвід провідних світових країн, особливо тих, котрі належать до романо-германського типу правової системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеев С. С. Общая теория права: учебник. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Велби; Проспект, 2008. 576 с.
2. Арзамасова Ю. Г. (2007). Теория и методология нормотворчества: учеб.-метод. пособие. Москва. 560 с.
3. Дзюбенко О. Л. Теоретичний аспект відомчої нормотворчості. *Право і суспільство*. 2009. № 4. С. 12–16.
4. Дутко А. О. Юридична техніка: види та зміст. *Науковий вісник ЛДУВС*. 2009. № 3(31). С. 25–33.
5. Заморська Л. І. (2010). Конституційно-правові норми як специфічний вид правових норм у сучасній теорії права. *Держава і право*. № 48. С. 3–9.
6. Иванов В. В. К вопросу о теории нормативного договора. *Журнал российского права*. 2000. № 7. С. 87–88.
7. Кондик П. (2003). Питання вдосконалення нормотворчої діяльності органів державної влади в контексті адаптації законодавства України до законодавства ЄС. *Юридичний журнал*. № 3. С. 52–55.
8. Михалюк С. Правотворчість як складова державного управління. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2009. № 1. С. 191–197.
9. Петришина М. Загальна характеристика нормотворчого процесу в органах місцевого самоврядування в Україні. *Право України*. 2010. № 4. С. 329–335.
10. Плавич В. П. Феномен нормотворчості та його співвідношення із суміжними категоріями: правотворчість, законотворчість; правотворчий та законотворчий процеси. *Право і держава*. 2013. Вип. 62. С. 11–16.
11. Плавич С. В. Окремі аспекти змісту правотворчих повноважень суб'єктів правотворчості. *Держава і право*. 2007. № 38. С. 109–116.
12. Погорелова З. О. Поняття законодавчого процесу та його відмежування від споріднених понять. *Вісник Запорізького юридичного інституту*. 2001. № 4. С. 63–72.
13. Прищепя І. О. Проблематика процедури прийняття правових актів управління. *Проблеми законності*. 2009. № 101. С. 209–215.
14. Скрипнюк О., Федоренко В. Правотворчість Президента України та її нормопроектне забезпечення: питання теорії і практики. *Право України*. 2011. № 2. С. 168–179.
15. Шаповал В. (1998). Становлення конституціоналізму в Україні: проблеми теорії. *Право України*. 1998. № 5. С. 25–29.
16. Шевченко Г. Проблеми нормотворчої діяльності суб'єктів нормотворення. *Юридичний журнал*. 2008. № 3. С. 62–68.
17. Шпак Ю. А. Методологічні підходи до визначення поняття нормотворчості органів місцевого самоврядування. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2013. № 2. С. 145–152.
18. Ющик О. І. Законотворчість у системі правової нормотворчості. *Правова держава*. 2004. № 15. С. 31–43.

REFERENCES

1. Alekseev S. S. (2008). Obshchaya teoriya prava: uchebnyk. 2-e yzd., pererab. y dop. Moskva: Velby; Prospekt. 576 p. [in Russian].
2. Arzamasova YU. H. (2007). Teoriya y metodolohyya normotvorchestva: ucheb.-metod. posobyе. Moskva. 560 p. [in Russian].
3. Dzyubenko O. L. (2009). Teoretychnyy aspekt vidomchoyi normotvorchosti. *Pravo i suspil'stvo*. No. 4. S. 12–16 [in Ukrainian].
4. Dutko A. O. (2009). Yurydychna tekhnika: vydy ta zmist. *Naukovyy visnyk LDUVS*. No. 3(31). S. 25–33 [in Ukrainian].
5. Zamors'ka L. I. (2010). Konstytutsiyno-pravovi normy yak spetsyifichnyy vyd pravovykh norm u suchasniy teorii prava. *Derzhava i pravo*. No. 48. S. 3–9 [in Ukrainian].
6. Yvanov V. V. (2000). K voprosu o teoryi normativnoho dohovora. *Zhurnal rossyskogo prava*. No. 7. S. 87–88 [in Russian].
7. Kondyk P. (2003). Pytannya vdoskonalennya normotvorchoyi diyal'nosti orhaniv derzhavnoyi vlady v konteksti adaptatsiyi zakonodavstva Ukrayiny do zakonodavstva YES. *Yurydychnyy zhurnal*. No. 3. S. 52–55 [in Ukrainian].

8. Mykhalyuk S. (2009). Pravotvorchist' yak skladova derzhavnoho upravlinnya. *Visnyk Natsional'noyi akademiyi derzhavnoho upravlinnya pry Prezydentovi Ukrainy*. No. 1. S. 191–197.
9. Petryshyna M. (2010). Zahal'na kharakterystyka normotvorchoho protsesu v orhanakh mistsevoho samovryaduvannya v Ukraini. *Pravo Ukrainy*. No. 4. S. 329–335.
10. Plavych V. P. (2013). Fenomen normotvorchosti ta yoho spivvidnoshennya iz sumizhnymy katehoriyamy: pravotvorchist', zakonotvorchist'; pravotvorchyy ta zakonotvorchyy protsesy. *Pravo i derzhava*. Vyp. 62. S. 11–16 [in Ukrainian].
11. Plavych S. V. (2007). Okremi aspekty zmistu pravotvorchykh povnovazhen' sub'yektiv pravotvorchosti. *Derzhava i pravo*. No. 38. S. 109–116.
12. Pohoryelova Z. O. (2001). Ponyattya zakonodavchoho protsesu ta yoho vidmezhuvannya vid sporidnenykh ponyat'. *Visnyk Zaporiz'koho yurydychnoho instytutu*. No. 4. S. 63–72 [in Ukrainian].
13. Pryshchepa I. O. (2009). Problematyka protsedury pryynyattya pravovykh aktiv upravlinnya. *Problemy zakonnosti*. No. 101. S. 209–215 [in Ukrainian].
14. Skrypnyuk O., Fedorenko V. (2011). Pravotvorchist' Prezydenta Ukrainy ta yiyi normoproektnye zabezpechennya: pytannya teorii i praktyky. *Pravo Ukrainy*. No. 2. S. 168–179 [in Ukrainian].
15. Shapoval V. (1998). Stanovlennya konstytutsionalizmu v Ukraini: problemy teorii. *Pravo Ukrainy*. No. 5. S. 25–29.
16. Shevchenko H. (2008). Problemy normotvorchoyi diyal'nosti sub'yektiv normotvorennya. *Yurydychnyy zhurnal*. No. 3. S. 62–68 [in Ukrainian].
17. Shpak YU. A. (2013). Metodolohichni pidkhody do vyznachennya ponyattya normotvorchosti orhaniv mistsevoho samovryaduvannya. *Naukovyy visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav. Seriya yurydychna*. No. 2. S. 145–152.
18. Yushchik O. I. (2004). Zakonotvorchist' u systemi pravovoyi normotvorchosti. *Pravova derzhava*. No. 15. S. 31–43.

Дата надходження: 24.11.2021 р.

Anastasiia Baran

Lviv Polytechnic National University,
Education and Scientific Institute of Law,
Psychology and Innovative Education
Assistant of the Department of
Criminal Law and Procedure
ORCID: 0000-0001-9334-2760

RULES-MAKING AND LAW-MAKING: THE RELATIONSHIP BETWEEN CONCEPTS AND THEORETICAL SUBSTANCE

The article investigates the concept, content of rule-making and its relationship with related categories.

It is noted that lawmaking and rulemaking are somewhat the same, but are not completely identical, rather rulemaking is part of the structure of lawmaking, rulemaking is different from lawmaking, because lawmaking is carried out only by the state legislature, the range of rulemaking legal norms, and the change or abolition of existing are its derivative functions, in legal science there is no single approach to the separation of stages of either law-making or rule-making process, the range of subjects of the rule-making process determines its types and for a quality rule-making process Ukrainian society must borrow the best practices of the world's leading countries, especially those that belong to the Romano-Germanic type of legal system.

The rule-making process corresponds to certain general democratic principles, which coincide with the principles of the law-making process. Therefore, the main principles of rule-making and law-making are democracy, legality, humanism, openness, subordination, collegiality, scientific validity, professionalism, efficiency, systemicity, consistency, continuity, timeliness, planning, forecasting, use of legal experience, legal and technical perfection.

Keywords: rule-making, law-making, law-making activity, law-making process, rule-making activity, legislative activity, legislative process.